Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

GYÓGYPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és
VEKOP-7.5.1-16-2016-00001
kiemelt projektek
Cím: 1071 Budapest, Peterdy u. 15.
E-mail: efop382@nszi.hu
E-mail: vekop751@nszi.hu

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A fogyatékossággal kapcsolatos modellek bemutatása

A FOGYATÉKOSSÁGGAL KAPCSOLATOS MODELLEK

- A modell szó, elnevezés, a tudományban gyakran használt kifejezés, amely **különféle fogalmak leírását vagy valamely rendszerek bemutatását jelenti.**
- **A modell kifejezést esetünkben a fogyatékosságról való gondolkodás és cselekvés bemutatására vonatkozóan kell értelmezni.**

A FOGYATÉKOSSÁGGAL KAPCSOLATOS MODELLEK BEMUTATÁSA

- A fogyatékosság fogalmi tartalmának, és a **fogyatékossághoz való viszonyulásnak az értelmezése különféle változásokon ment át,**
- Mindez **attól függően, hogy milyen tényezőket és milyen háttérbeli összefüggéseket vizsgáltak,** vagy nem vizsgáltak.

A FOGYATÉKOSSÁGGAL KAPCSOLATOS MODELLEK BEMUTATÁSA

- „A fogyatékosság problémája egyidős magával az emberiséggel, de mai, szélesen elterjedt, súlyos formájában meglehetősen új keletű: egyfelől folyamatosan, lassan, másfelől mégis a XX. század közepétől vált világméretű problémává.”
- A fogyatékosságról való gondolkodás is egy fejlődési folyamaton ment keresztül, ezt a különféle **fogyatékossággal kapcsolatos modellek** jól szemléltetik.

A MORÁLIS MODELL

- Régi felfogás - mely szerint a fogyatékosság állapota morális okokból jött létre:
- „a személy fogyatékosságának **oka valamiféle súlyos bűn,** így helyzetét önmagának köszönheti, és emiatt talán magát az életet sem érdemli meg”,
- kizárólag az egyén problémája
- a környezete vagy sajnálja és/vagy megveti,
- a társadalom legalsó szintjére szorul

A MEDICALIS – ORVOSI MODELL

- Az orvosi modell elmélete szerint, a fogyatékosság továbbra is az egyén problémája, de már a „gyógyítás” érdekében beavatkozást tervez.
- Az medicális modell, a fogyatékosságot, egy egyenesen végbemenő folyamatként írta le:

BETEGSÉG → KÁROSODÁS → FOGYATÉKOSSÁG → HÁTRÁNY

- a fogyatékos emberek képességeit csak a hiány, a gyengeség oldaláról mutatja be, ez számukra **hátrányt, kirekesztést** eredményez.

A MEDICALIS – ORVOSI MODELL

A medicális modell üzenete két irányba mutat.

Konzervatív irány

Változtatás szükségessége

Konzervatív: „úgy van jól a világ, ahogy van”

Változtatás szükségessége: beavatkozás:

a fogyatékosság kezelése,
gyógyítása

A MEDICALIS – ORVOSI MODELL

- A medicális modell arra törekszik, hogy **a normálistól eltérő jelenségeket az orvosi értelemben vett gyógyítással korrigálja,**
- **vagy stagnálja**, hogy ebben az állapotban képes legyen a személy élni.
- az **egészségügy szakemberei egyfajta hatalmi szerepbe** kerültek,
- **a fogyatékos személy pedig csupán e folyamat tárgyát** képezi.
- A fogyatékos személy nem lehet részese a folyamatnak, csak elviselője.

A TÁRSADALMI (SZOCIÁLIS) MODELL

- A medicális modellt sok kritika érte: így a WHO két új fontos elemmel egészítette ki a modellt: a környezeti és a személyes tényezőkkel.

Kontextuális tényezők:

a) Környezeti tényezők

b) Személyes tényezők

- A környezeti tényezők lehetnek támogatók, vagy hátráltatók

WHO FOGYATÉKOSSÁG ÉRTELMEZÉSE

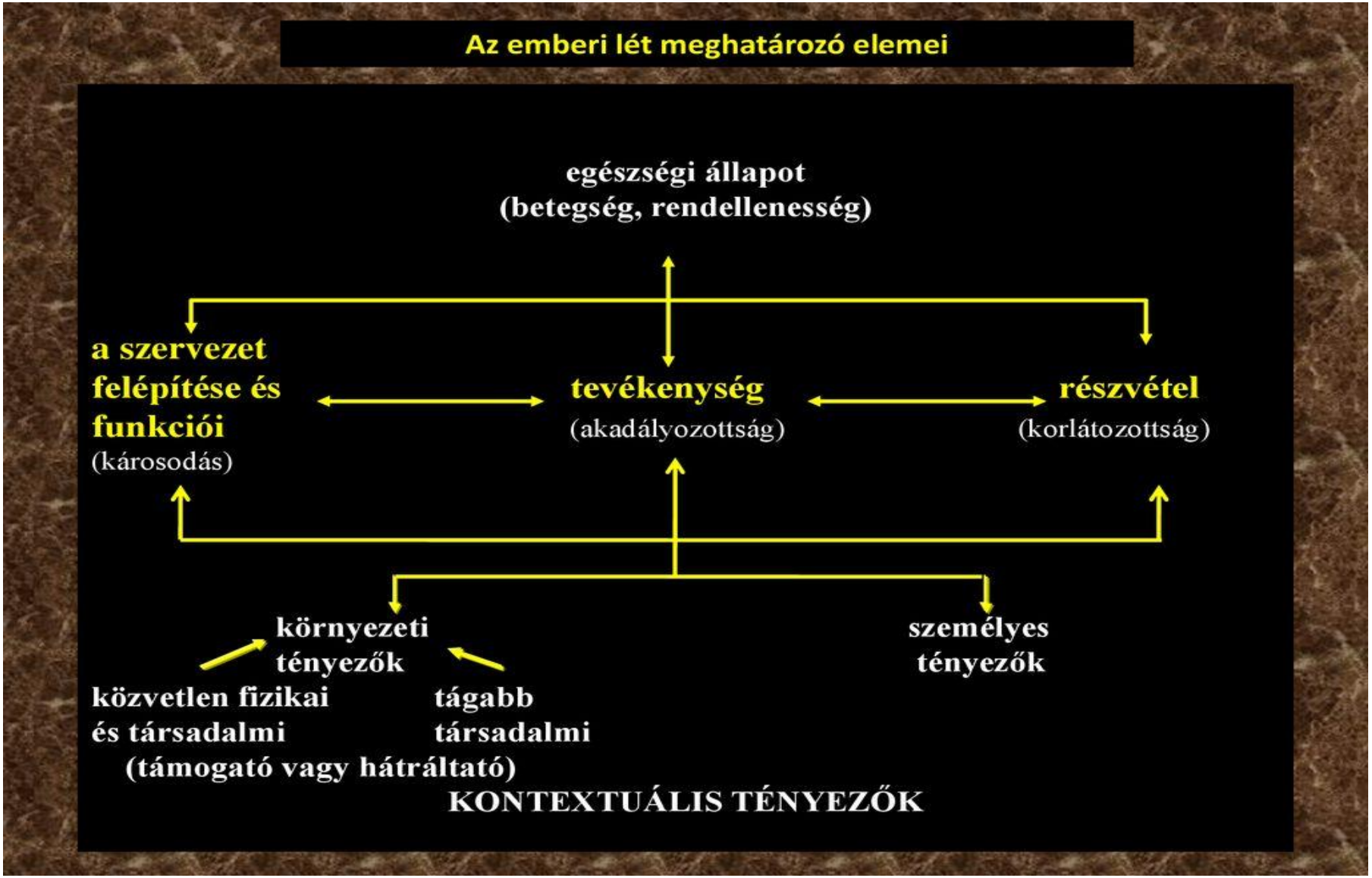

A TÁRSADALMI (SZOCIÁLIS) MODELL

- **Társadalmi modell** – (szociális modell): amely szerint nem az egyén egészségi állapota **korlátozza a részvételt, hanem az őt körülvevő környezeti akadályok**.
- Tehát a fogyatékosság nem az egyénben rejlő károsodás eredménye, hanem azon környezeti - társadalmi és személyes - jelenségek összesége okán, amely ellehetetleníti a részvételt, így a fogyatékos személyek kirekesztetté válnak.

A TÁRSADALMI (SZOCIÁLIS) MODELL

A környezeti tényezők

- a **személy közvetlen fizikai és társadalmi környezete** (család, otthon, iskola, munkahely és az ezekkel kapcsolatot tartó intézmények és személyek),
- **valamint a személy tágabb társadalmi környezete** (az érvényes jogszabályok, állami és civil intézményrendszer, kommunikációs szolgáltatások, közlekedés, informatika, eszmék, szokások, társadalmi attitűdök)

A személyes tényezők az egyén sajátosságait tükrözik (életkor, nem, társadalmi helyzet, képzettség, élet-és munkatapasztalatok).

A TÁRSADALMI (SZOCIÁLIS) MODELL

- A társadalmi modell „**az egyén és a társadalom együttműködésére fókuszál** és kiemelkedő szerepet szán épp annak a közösségnek és azoknak a környezeti tényezőknek, amelyek **az adott személy társadalmi státuszát, részvételének lehetőségét és kereteit, illetve az állam szolgáltatásaihoz való hozzáférés mikéntjét meghatározzák.”**

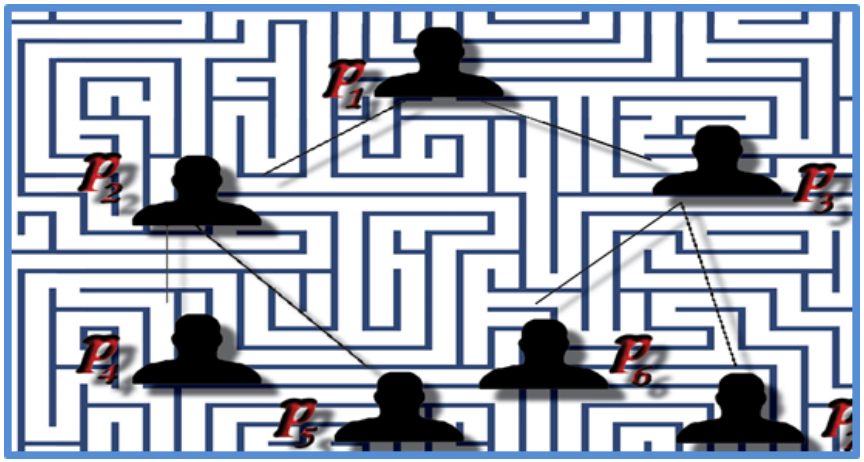

A FOGYATÉKOSSÁG SZOCIÁLIS MODELLJE (JOHNSTONE, 2004 ALAPJÁN)

TÁMOGATÓ (BEFOGADÓ) KÖRNYEZET

Támogató a környezet ha…

- A támogatás nyújtása társadalmi értékrend, közakarat
- Előítélet-mentesség
- Esélyegyenlőséget biztosító jogszabályok
- Anyagi források biztosítása
- A környezet akadálymentesítése
- Az elháríthatatlan akadályok jelzése
- Jól szervezett szociális intézményrendszer

FELADAT

- Hogyan könnyíthetjük meg a mindennapokat a szociális modell alapján?

MEDIKÁLIS MODELL & TÁRSADALMI MODELL

- **A medikális modell**: a fogyatékos személyre, mint problémára tekint
- **A társadalmi (szociális) modell**: törekszik a társadalmi elfogadás/integráció megvalósulására is

de

van hiányzó tényező: maga a fogyatékos személyisége, mint testi-lelki egység!

AZ EGYÉN ÉS A KÖRNYEZET KAPCSOLATA

- „**Az egyének a testükön keresztül nemcsak kapcsolatot létesítenek környezetükkel, de saját testük és testi tapasztalataik az önértékelésüket is meghatározhatják**. A test és a környezet kapcsolatának változásai módosíthatnak az identitásokon is. Az identitás tehát nem rögzített és változatlan, hanem folyamatos változásban lévő, és azzal együtt a tér is dinamikus (pl. térreprezentációk, mentális képek)”.

(Fabula Szabolcs)

Térreprezentáció = Térben való hatékony eligazodás

Mentális képek= különböző ingerek bevésése/felidézése

BIOSZOCIÁLIS (KULTURÁLIS) MODELL

- A **bioszociális (kulturális) modell**: **az egyén testi tapasztalatai, cselekvései -** a fogyatékos ember **tudása - és a környezet folyamatos kölcsönhatásban vannak egymással**
- a modellben már **megjelenik a fogyatékos személy**
- továbbra is fontos a társadalmi környezet meghatározó szerepe

BIOSZOCIÁLIS (KULTURÁLIS) MODELL

- a fogyatékkal élő emberek is igyekeznek **tevékenyen, tartalmasan élni az életüket: vannak szükségleteik, vágyaik, terveik,**
- de, hogy ezek megvalósítását **sikerként vagy kudarcként** élik-e meg, az **kihat énképük, önértékelésük, önbizalmuk alakulására**
- ha a különféle **akadályok miatt** többnyire **csak kudarcokat élhetnek át,** akkor mindez az egész **személyiségüket, az identitásukat rombolja, visszahúzódnak, és a továbbiakban egyre inkább inaktívvá válnak**

BIOSZOCIÁLIS (KULTURÁLIS) MODELL

- ha azonban a társadalmi környezet a fennálló **akadályokat minimalizálja**, **megszünteti**, akkor az átélt **sikerélmények hatására személyiségük pozitív irányba kiteljesedik**
- a fogyatékosság ténye elhomályosul, és **motivált, sikeres pozitív attitűd** alakul ki

KÉRDÉS

Mi okoz nehézséget, mi jelent akadályt, még ma is a különböző fogyatékossággal élő ember számára?

Mondjunk példákat!

A NEHÉZSÉGEK, AZ AKADÁLYOK BEAZONOSÍTÁSA

- Mi okoz nehézséget, **mi jelent akadályt**, a fogyatékos ember számára? - **Azt leginkább maga a fogyatékos személy tudja elmondani, megmutatni**.
- Az egyes akadályok megszüntetése, egy nagyon összetett, sokszor időben is hosszú folyamat, **de szükséges lépés ahhoz, hogy a hátrányos megkülönböztetést, a kirekesztettség érzését senkinek ne kelljen átélnie.**

„AKADÁLYMENTESÍTÉSRE A LELKEKBEN IS SZÜKSÉG VAN.”

„Azt szokták mondani, hogy ami a sérülteknek szükséges, az az ép embernek kényelmes.„

- A kulcs tehát az **akadálymentesítés**ben rejlik!

AKADÁLYMENTES KÖRNYEZET

Akadálymentes épített környezet szükségessége:

- idős emberek,
- kisgyermekes családok,
- időszakosan sérült emberek
- fogyatékos emberek

Az akadálymentesítés a fogyatékkal élők számára olyan feltételek biztosítását jelenti, mely kiküszöböli azokat a hátrányokat, melyeket fogyatékosságuk miatt el kell szenvedjenek.

2011 ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS ALAPJÁN

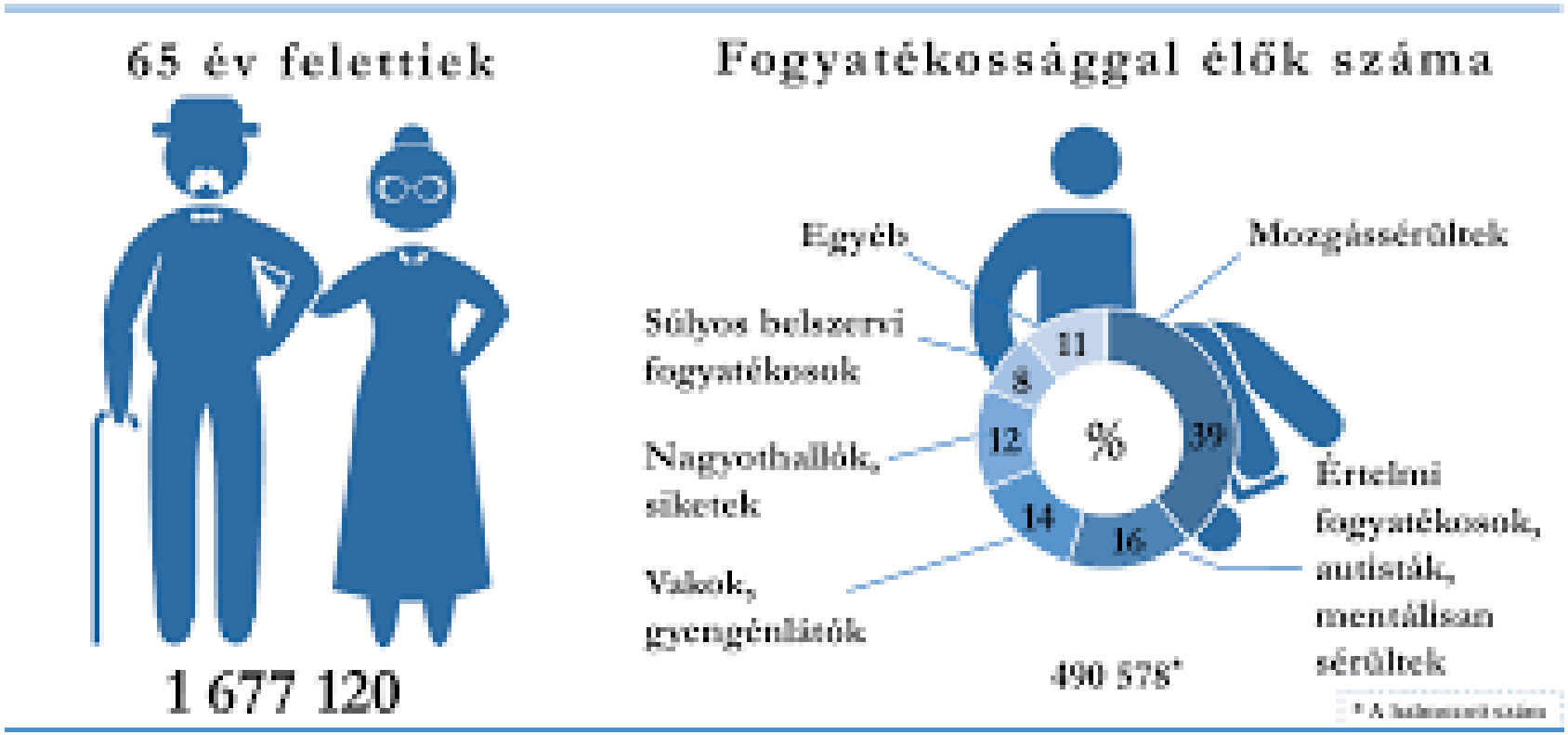

AZ AKADÁLYMENETSÍTÉS TÍPUSAI

- **Fizikai akadálymentesítés**: pl.

  rámpa, lift, széles folyosó, elérhető kapcsolók, kilincsek, akadálymentes mosdók, lépcsőn járók stb.

- **Infokommunikációs akadálymentesítés**: pl.

  képek, táblák, felolvasó szoftverek, akadálymentes web, fényjelzések, hangjelzések, kommunikátorok, jelnyelv, Braille-írás, tapintható feliratok, TV teletext felirat, stb.

- **Morális akadálymentesítés:**

  A hamis és káros mítoszok, eltűnése, felszámolása a közgondolkodásból! „Ne a másságra figyelj, hanem a Másikra”! **Elfogadás, befogadás!**

A GYÓGYPEDAGÓGIAI MODELL

- Az **ember és környezete kapcsolatát** az orvostudomány és a gyógypedagógia egyaránt **az emberi oldalról közelíti** meg.
- **Diagnosztizálásban:** ⇒ **„fogyatékos”**
- **Ökológiai szemléletben:** ⇒ **„akadályozott”**
- A gyógypedagógia közelebb áll társadalomtudományokhoz, így a **társadalmi-szociális modell épült be a gondolkodásmódjába.**

AZ EMBERJOGI MODELL

- **Az emberjogi modell: a fogyatékos jogokra való fókuszáláson alapul** és erőteljesen fellép az olyan megközelítéssel és gyakorlattal szemben, mely a fogyatékossághoz a társadalomban való kirekesztést vagy megbélyegzést kapcsolja.
- A környezetben való tényleges érvényesülés megvalósulásának jogi hátterét alapozza meg.
- Az emberjogi modell a 2000-es évek első évtizedétől kezdve az Európai Unió jogalkotásában egyre erőteljesebben megjelent.

AZ EMBERJOGI MODELL

A fogyatékosság emberjogi modellje az esélyegyenlőség alapján a következőket állítja a fogyatékosságról:

- A fogyatékosokkal szemben strukturális kirekesztés érvényesül a társadalomban;
- A modell hangsúlyozza **az együttes fellépés, érdekképviselet fontosságát**;
- A modell hangsúlyozza az **önrendelkezés fontosságát**
- Hangsúlyozza a **törvénykezés fontosságát**, amely a **fogyatékkal élők jogaira vonatkozik**;
- **Szankciókat követel** minden olyan helyzetben, amelyben a fogyatékkal élők **kirekesztése megnyilvánul**.

AZ ENSZ - EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE

Az ENSZ Egyetemes Emberi Jogokról szóló nyilatkozatának első cikkelye leszögezi:

- „Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri módon kell, hogy viseltessenek.”

A Fogyatékossággal élő Személyek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény:

- Célja: „A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossággal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.”

FELADAT

Jogaink vannak!

Mert más vagyok….

Eltűntek az akadályok!

Képes vagyok rá!

HIVATKOZÁSOK

- Fogyatékos logok: http://budaicampus.szie.hu/hu/fogyatekkal-elok-tajekoztatasa
- 4.dia kép: https://hszi.bme.hu/page/733/
- 5. dia: Fogyatékossággal élő hallgatók a felsőoktatásban
- Tájékoztató http://www.nefmi.gov.hu/letolt/felsoo/felsoo_fogytaj_090213.pdf
- 6, dia: Könczei-hernádi-Kunt-Sándor: A fogyatékosság
- tudomány a midennapi életben https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_a_fogyatekossagtudomany_a_mindennapi_eletben/FM/sfmjs43g.scorm
- 11.dia: Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet„ Vályi Péter dr. prezentációja — Előadás másolata: https://slideplayer.hu/slide/13985258/
- 14.dia Fogyatékosság és az információs társadalom – Jogi
- aspektusok1 Csemáné Dr. Váradi Erika
- https://www.uni-miskolc.hu/~microcad/cd2019/e1/E_Csemane_Varadi_Erika.pdf
- Kép: https://www.gondolatkiado.hu/a-human-tarsadalom-elmelete-lt-p-gt-multistrukturalis
- 15.dia: Lisznyai Sándor: Mi az intervenciónk alapja? A fogyatékosság modelljei
- https://www.typotex.hu/upload/book/2325/juhasz_marta_foglalkozasi_rehabili
- 16.dia: Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet„ Vályi Péter dr. prezentációja — Előadás másolata: https://slideplayer.hu/slide/13985258/
- Kép: https://www.kijiji.ca/b-grand-montreal/cours-de-fran%C3%A7ais-primaire/k0l80002
- 19.dia: A fogyatékosság mint társadalmi-térbeli viszony földrajzi vizsgálata
- Doktori (PhD) értekezés Fabula Szabolcs
- Fabula Szabolcs http://doktori.bibl.uszeged.hu/2407/1/Doktori_disszert%C3%A1ci%C3%B3_Fabula_Szabolcs.pdf
- https://www.researchgate.net/publication/274699356_Dull_Andrea_Helyek_targyak_viselkedes_Kornyezet

HIVATKOZÁSOK

- 22.dia: Kép: https://hu.stockfresh.com/image/5118494/access-word-speech-bubbles-people-convenient-available-service
- 25.dia: https://rehabjob.blog.hu/2014/03/13/_azt_szoktak_mondani_hogy_ami_a_serulteknek_szukseges_az_az_ep_embernek kenyelmes
- Kép, és cím: https://theater.hu/hu/szinhazak/trafo--32/hirek/artman-vol_5-az-artman-egyesulet-estje--14042.html
- Kép: http://xn--akadlymentes-fbb.hu/
- 26. dia: Akadálymentesítési fogalmak: https://www.rehabszakerto.hu/index.php/akadalymentesitesfogalmai
- 27.dia: Akadálymentes turizmus . https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_42_akadalymentes_turizmus.pdf/c0f80467-094d-4e40-b555-7f3c064f9106?version=1.0&inheritRedirect=true
- 32.dia. Fogyatékos emberek társadalmi befogadása – a szociális ellátórendszer feladatai, lehetőségei Tudástár Tanulói tananyag
- https://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/08/Fogyatekos-emberek-tarsadalmi-befogadasa.pdf
- A Taigetosztól az esélyegyenlőségig Kálmán Zsófia, Könczei György (2002) https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_a_taigetosztol/ch08s02.html
- Mi az intervenciónk alapja? A fogyatékosság modelljei Lisznyai Sándor https://www.typotex.hu/upload/book/2325/juhasz_marta_foglalkozasi_rehabilitaci
- 33.dia Képek: http://www.nyf.hu/others/html/fogyatek/index_elemei/1_kotet_final_031208.pdf

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE